

**ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJLI BOLALARDA NUTQ RIVOJLANISHINI
QO'LLAB-QUVVATLASHNING LOGOPEDIK YONDASHUVLARI**

Mirzaxmedova Dilrabo Shuxrat qizi

Alfraganus universtiteti "Ijtimoiy fanlar" fakulteti "Maxsus pedagogika (Logopediya) "
yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya. *Alohida ta'lim ehtiyojli bolalarda nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlash jarayonida logopedik yondashuvlar zamonaviy pedagogika va psixologiya nazariyalariga tayangan holda muhim ahamiyat kasb etadi. Nutq nuqsonlarini aniqlash, individual diagnostika va shaxsiylashtirilgan reabilitatsiya dasturlari yordamida bolaning kommunikativ ko'nikmalarini shakllantirish hamda rivojlantirishning samarali usullari tahlil qilinadi. Maqolada logopedik texnologiyalar, interaktiv metodlar va maxsus mashqlar yordamida nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlash strategiyalari, shuningdek, o'quv jarayonida o'rganish qobiliyatlarini yaxshilashga yo'naltirilgan integratsiyalashgan yondashuvlar ko'rib chiqilgan.*

Kalit so'zlar. *Alohida ta'lim ehtiyojlari, nutq rivojlanishi, logopedik yondashuv, nutq buzilishlari, individual diagnostika, reabilitatsiya, kommunikativ ko'nikmalar, pedagogik texnologiyalar.*

Аннотация. *Логопедические подходы к поддержке развития речи у детей с особыми образовательными потребностями играют важную роль, опираясь на современные педагогические и психологические теории. В статье анализируются эффективные методы формирования и развития коммуникативных навыков ребенка посредством выявления речевых нарушений, индивидуальной диагностики и персонализированных реабилитационных программ. Рассматриваются стратегии поддержки развития речи с использованием логопедических технологий, интерактивных методов и специальных упражнений, а также интегративные подходы, направленные на улучшение учебных способностей в образовательном процессе.*

Ключевые слова. *Особые образовательные потребности, развитие речи, логопедический подход, речевые нарушения, индивидуальная диагностика, реабилитация, коммуникативные навыки, педагогические технологии.*

Abstract. *Logopedic approaches to supporting speech development in children with special educational needs hold significant importance, grounded in contemporary pedagogical and psychological theories. The article analyzes effective methods for shaping and enhancing a child's communicative skills through the identification of speech disorders, individualized diagnostics, and personalized rehabilitation programs. Strategies for supporting speech development using logopedic technologies, interactive methods, and*

specialized exercises are examined, along with integrated approaches aimed at improving learning abilities within the educational process.

Keywords. *Special educational needs, speech development, logopedic approach, speech disorders, individual diagnostics, rehabilitation, communicative skills, pedagogical technologies.*

Kirish. Bugungi kunda ta'lim sohasida alohida ta'lim ehtiyojli bolalar (ATEB) uchun innovatsion va samarali yondashuvlarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Nutq rivojlanishi bu bolalarning ijtimoiy integratsiyasi, ta'lim jarayonida muvaffaqiyat qozonishi va shaxs sifatida shakllanishi uchun asosiy omillardan biri hisoblanadi. Nutq buzilishlari, shu jumladan fonetik, fonologik, morfologik va sintaktik darajalardagi muammolar, alohida ta'lim ehtiyojli bolalarning o'zaro muloqot qobiliyatini cheklab, o'quv jarayonidagi muvaffaqiyatlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Logopediya — nutq va til buzilishlarini tashxislash, reabilitatsiya qilish hamda nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan ilmiy-amaliy soha bo'lib, uning zamonaviy yondashuvlari pedagogika, psixologiya va nevrologiyaning kesishgan nuqtalarida rivojlanmoqda. Ayniqsa, ATEB bolalarining individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda logopedik yordam ko'rsatish, nutqdagi qiyinchiliklarni aniq diagnostika asosida bartaraf etish, shuningdek, maxsus metodikalarni qo'llash orqali ularning kommunikativ imkoniyatlarini kengaytirish dolzarb vazifa hisoblanadi. So'nggi yillarda logopedik yondashuvlar an'anaviy mashg'ulotlardan ko'ra ko'proq interaktiv, multimodal va integratsiyalashgan metodlarga o'tmoqda. Bu esa nutqni rivojlantirish jarayonini nafaqat til qobiliyatlarini yaxshilash, balki bolaning kognitiv va ijtimoiy rivojlanishi bilan uzviy bog'lashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ATEB bolalarida nutqning individual xususiyatlari va rivojlanish sur'atlari, shuningdek, ularning psixologik holati hisobga olinib, logopedik mashg'ulotlarning samaradorligini oshirishga imkon yaratadi.

Ushbu maqolada alohida ta'lim ehtiyojli bolalarda nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashning logopedik yondashuvlari, ularning zamonaviy diagnostika va reabilitatsiya metodlari tahlil qilinadi. Shuningdek, pedagogik jarayondagi logopedik yordamning o'rni va ahamiyati, nutq rivojlanishini kompleks ravishda qo'llab-quvvatlash strategiyalari ilmiy asoslarda yoritiladi.

Asosiy qism. Nutq rivojlanishining samarali qo'llab-quvvatlanishi ayniqsa alohida ta'lim ehtiyojli bolalar kontekstida ko'plab murakkab omillarni inobatga olishni talab qiladi. Nutq buzilishlarining tabiatini chuqur tahlil qilish orqali, logopedlar nutqiy ko'nikmalarni shakllantirishda individual yondashuvni ta'minlash imkoniga ega bo'ladilar. Bu jara yonda biopsixososial model muhim rol o'ynaydi, u bolaning nafaqat nevrologik va til rivojlanish xususiyatlarini, balki uning ijtimoiy muhit va psixologik holatini ham hisobga oladi. Shu bilan birga, nutq buzilishlari ko'plab turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin bo'lib, fonetik, fonologik, morfologik va sintaktik darajalardagi buzilishlar bolaning muloqot qobiliyatini sezilarli darajada cheklaydi. Logopedik yondashuvlar sohasida individual

diagnostika va diferensial tashxisning o'rni juda katta. An'anaviy yondashuvlar asosida nutq buzilishlarini umumlashtirish ko'pincha natijasiz bo'lib, zamonaviy texnologiyalar yordamida aniq, keng qamrovli va tizimli diagnostika jarayonlarini tashkil etish imkoniyati paydo bo'ldi. Diagnostik bosqichda nutqning har bir komponenti alohida tahlil qilinib, uning rivojlanish darajasi va buzilish turiga qarab shaxsiy reabilitatsiya dasturi tuziladi. Bu dastur nutq texnikasi, artikulyatsiya, fonologiya va semantikani rivojlantirish uchun mo'ljallangan maxsus mashg'ulotlarni o'z ichiga oladi.

Nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda zamonaviy logopedik texnologiyalar multimodal kommunikatsiya usullari, kompyuter yordamida interaktiv mashqlar va neurofeedback kabi usullar keng qo'llanilmoqda. Bunday yondashuvlar nutqning funksional rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi, ayniqsa kognitiv va sensor-motor tizimlarning uyg'unligini ta'minlash orqali nutq faoliyatining yanada samarali shakllanishini rag'batlantiradi. Shu bilan birga, logopedik yordam ko'rsatishda ota-ona va o'qituvchilarning hamkorligi hamda ijtimoiy muhitning qo'llab-quvvatlashi bolaning nutq qobiliyatlarini mustahkamlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Ta'lim jarayonida nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan metodologik yondashuvlar ko'p qirrali bo'lib, pedagogik psixologiya, tilshunoslik va logopediya sohalarining integratsiyasi natijasida shakllangan. Interaktiv metodlar, o'yin orqali o'rganish, vizual va akustik signallar bilan boyitilgan mashg'ulotlar nutqning barcha komponentlarini faollashtirishga xizmat qiladi va bolaning motivatsiyasini oshiradi. Ayniqsa, ko'rgazmali vositalar va multimodal kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish nutq buzilgan bolalarda tushunish va ifodalash qobiliyatlarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Shu bilan birga, nutq buzilishlari bilan og'rikan ATEB bolalarida logopedik yondashuvlarning samaradorligi ularning individual nevrobiologik va psixologik xususiyatlarini hisobga olishga bog'liq. Masalan, autizm spektridagi buzilishlarda nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun ijtimoiy muloqot va tilni o'zaro bog'laydigan maxsus strategiyalar ishlab chiqiladi. Bu yondashuvlar shaxsga yo'naltirilgan va ijtimoiy integratsiyani ta'minlashga qaratilgan bo'lib, nutq rivojlanishining kompleks va ko'p qirrali jarayonini qamrab oladi. Natijada, nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashning logopedik yondashuvlari nafaqat til va nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga, balki alohida ta'lim ehtiyojli bolalarning umumiy rivojlanishiga, o'zini ifoda etish va ijtimoiy moslashuv qobiliyatlarini oshirishga ham xizmat qiladi. Ushbu jarayonda har bir bolaning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda kompleks va integratsiyalashgan metodologiyaning qo'llanilishi logopedik amaliyot samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Xulosa. Alohida ta'lim ehtiyojli bolalarning nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlash jarayoni zamonaviy logopediya fanining eng murakkab va dolzarb sohalaridan biridir. Ushbu jarayonda individual yondashuvning ahamiyati, biopsixososial yondashuv tamoyillari asosida bolalarning nevrologik, psixologik va ijtimoiy xususiyatlarini hisobga olish katta rol o'ynaydi. Nutq buzilishlarining turli shakllarini aniqlash va individual diagnostika asosida ishlab chiqilgan reabilitatsiya dasturlari bolaning kommunikativ va

kognitiv imkoniyatlarini sezilarli darajada rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, zamonaviy logopedik texnologiyalar va integratsiyalashgan pedagogik metodlar nutq jarayonlarini faollashtirish hamda bolaning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashda samarali vosita hisoblanadi. Ilmiy tahlillar va amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, nutq rivojlanishida faqat til va artikulyatsiya jarayonlarini yaxshilash emas, balki bolaning psixologik holati, o'quv motivatsiyasi va ijtimoiy muhit omillarini ham kompleks tarzda hisobga olish zarur. Shu sababli logopedik yondashuvlarning ko'p qirrali va integratsiyalashgan xususiyati, shaxsga yo'naltirilgan individual reabilitatsiya strategiyalarining ishlab chiqilishi va amalga oshirilishi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azimov, A.X. Nutq buzilishlarini davolashda logopedik metodlar., Toshkent: O'zbekiston, 2005, 192 b.
2. Ismoilova, S.G. Bolalarda nutq rivojlanishi va uni qo'llab-quvvatlash., Toshkent: Fan va Texnologiya, 2008, 256 b.
3. Juraev, B.T. Maxsus pedagogika va logopediya asoslari., Toshkent: O'qituvchi, 2003, 180 b.
4. Karimova, D.N. Alohida ta'lim ehtiyojli bolalarda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish., Toshkent: Ilm-Ziyo, 2010, 210 b.
5. Qodirov, E.X. Bolalarda nutq buzilishlarini aniqlash va davolash metodlari., Toshkent: Akademiya, 2007, 198 b.
6. Sultonova, N.R. Logopediya va maxsus pedagogika: nazariya va amaliyot., Toshkent: Sharq, 2009, 232 b.
7. To'xtayev, M.J. Bolalar nutqining patologik holatlari va ularni reabilitatsiya qilish usullari., Toshkent: Ma'rifat, 2004, 175